

Sataneljätoista vuotta puutarhaneuvontaa

Asta Kuosmanen
Marttaliitto ry

Sivistystä kodeille

- Sivistystä kodeille- yhdistys perustettiin 29.3. 1899 Lucina Hagmanin johdolla.

”Katse oli käännettävä kansan sivistykseen, työn ja henkisen arvostelukyvyn voimaan. Tiedon ja taidon aarteet olivat kannettavat suoraan Suomen koteihin. Ja ennen kaikkea kotien varsinaiselle vaalijalle, Suomen naiselle, niin että hänestä kasvaisi Suomen sivistyksen luja suoja, itsetietoinen maansa oikeuden taistelija.” (Lucina Hagman, 1924: Mimmoiselta se silloin tuntui.)

- Paras tapa auttaa perheitä on kodissa tarvittavien tietojen ja taitojen opettaminen.

Martta-Yhdistys

- Senaatti ei hyväksynyt Sivistystä kodeille -yhdistyksen sääntöjä
- Hyväksyntä saatiin muuttamalla nimi Martta-Yhdistykseksi, Föreningen Martha

Alli Nissinen keksi yhdistyksen nimeksi Martta, joka liittyy sekä raamattuun että puuhakkuuteen.

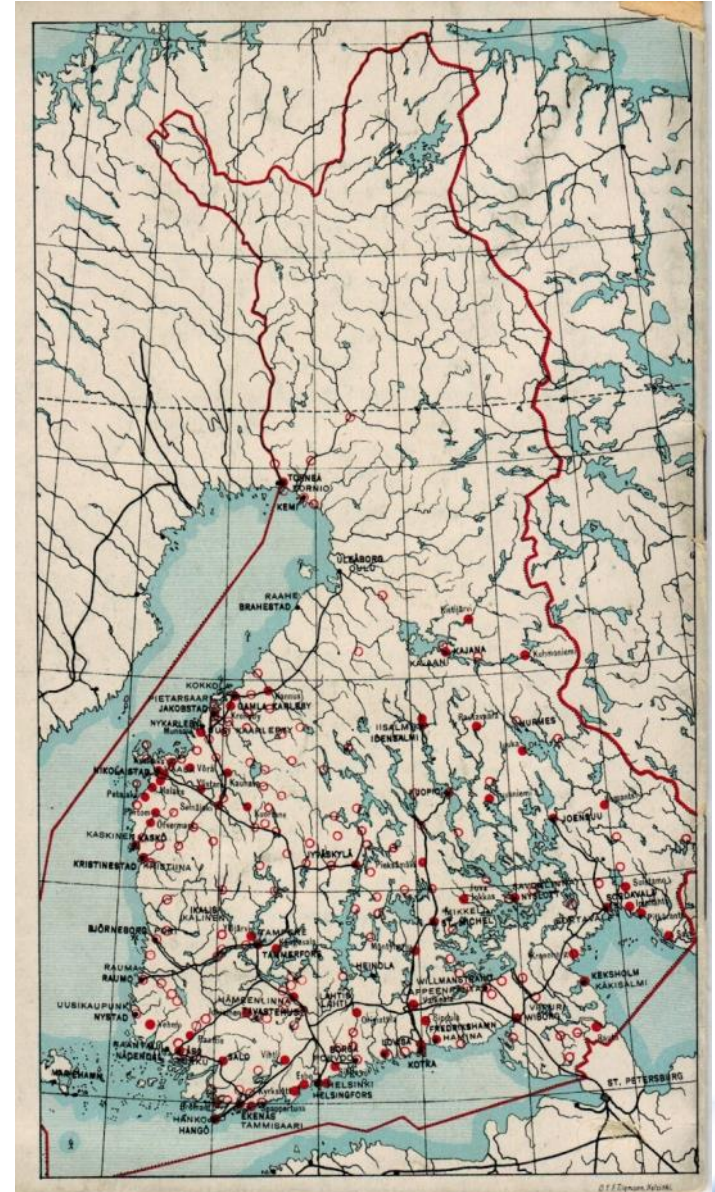

- Yhdistyksen tarkoituksena oli ”levittää kansannaisille tietoja kodin ja lapsien hoidossa sekä edistää heidän taitoansa yksinkertaisissa naisten käsistöissä.”

Martat Aate levisi nopeasti

- Kuukauden kuluessa Helsingin ulkopuolelle oli perustettu 13 yhdistystä.
- Ensimmäiset asiamieskomiteat (yhdistykset) perustettiin Raumalle, Haminaan, Kuopioon, Toijalaan, Turkuun ja Vaasaan sekä Tampereelle.
- Vuoden 1899 lopussa yhdistyksiä oli 48.
- Paikallisyhdistyksiä kutsuttiin haaraosastoiksi. Järjestö alkoi saada säännöllistä valtionapua vuonna 1907 jolloin haaraosastot alkoivat yhtyä paikallisesti haaraosastoliitoiksi (nyk. piirit)

Kartta: Marttayhdistykset vuonna 1906

Lähetit kotikäynnillä

- Lähetit eli emissaarit tekivät kotikäyntejä kesällä 1899 ja 1900 syrjäisissä maaseutupaikoissa. Kotikäynnillä kartoitettiin kodin senhetkinen tilanne ja tehtiin parannusehdotuksia
- Yhdessä lähetin kanssa perustettiin kasvimaita, suunniteltiin ulkokuoneen rakentamista, tutustuttiin tuholaitten torjuntaan, saatiin vihjeitä lasten kasvatukseen ja harjoiteltiin järkevää kotitalouden hoitoa. Saaduilla eväillä jatkettiin elämää eteenpäin kodeissa.
- Kuvassa piirin rajaseutuneuvoja lida Wallenius.

- Paikallisyhdistykset eli haaraosastot palkkasivat neuvoja niin pitkäksi aikaa vuodesta mihin rahat riittivät.
- Kotitalousneuvonta painottui puutarhanhoitoon, säilöntään, ruuanlaittoon ja käsitöihin. Neuvontaa varten painettiin opasvihkosia ja vuodesta 1902 lähtien Emäntälehteä.
- Martat myivät taimia tai siemeniä ja opastivat puutarhanviljelyssä, mutta satoa ei osattu käyttää.
- 1900-luvun alussa aloitettiin ruoanlaittokurssit, joilla valmistettiin ruokaa naisten itse kasvattamista tuotteista.
- Useimmat kurssit kestivät pari viikkoa. Kurseja pidettiin myös käsitöistä ja kananhoidosta.

Neuvojien koulutus alkaa

Alma Forsten oli
Emäntälehdessä ja
puutarhaneuvonnan
äiti

- Everstinna Alma Forsten kehitti neuvojen ammatillista koulutusta. Eversti ja rouva Forstenin perustamassa Sippolan Puutarha- ja Maatalouskoulussa järjestettiin vuonna 1904 ensimmäinen nevojakurssi. Nevojakursseilta valmistuneiden nevojien, ”marttaneitien” (kuten Itä-Suomessa sanottiin) työn ansiosta puutarhanhoito levisi marttakotien pihoihin muuallekin Suomeen.
- Sippolan marttojen puutarhoihin ja Alman johtamaan puutarhakouluun, joka 1907 siirtyi Reitkalliin, kävi tutustumassa lukuisa joukko marttoja eri puolilta maata.

Marttojen nimikkosyreeni

”Sireenipensas on ikäänkuin marttakodin tunnus Sippolassa: missä näkee sireenipensaan tuvan edustalla, voi olla varma, että emäntä on martta “ (1902).

- Vuonna 1901 Sippolaan istutettiin 200 omenapuuta ja marjapensasta sekä 400 mansikantainta; vuonna 1902 ”tarkastettiin” 115 emännän puutarha.
- Läntisen Viipurin läänin Maanviljelyseura katsoi vuonna 1902 marttojen toiminnan puutarhanhoidon edistämiseksi niin ansiokkaaksi että luovutti puutarhurinsa Sippolan marttojen käyttöön.
- Samana vuonna martat saivat seuran maatalousnäyttelyssä puutarhatuotteistaan kunniapalkinnon

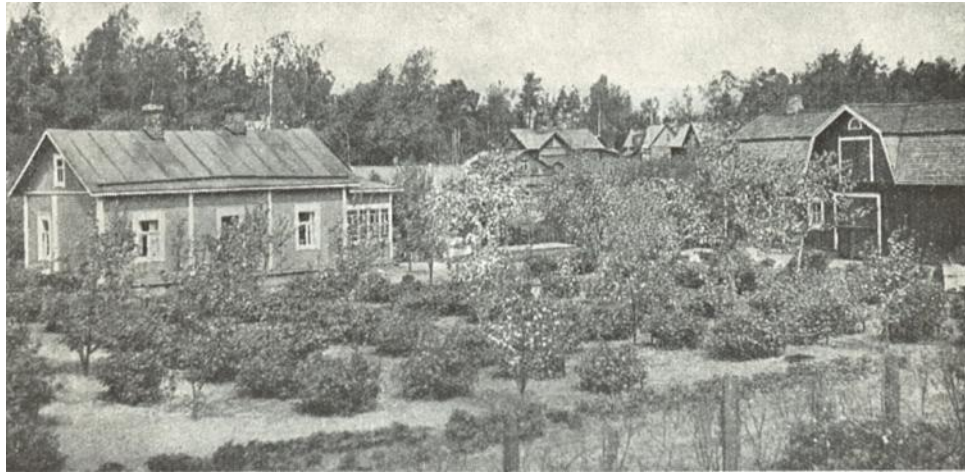
Mallipuutarhat esimerkkeinä

”Koska se marttaneiti meidän mäelle tulee?”

- Puutarhaneuvojien opastuksella perustettiin mallipuutarhoja, joista oli kyökipuutarhan lisäksi useimmiten marjapensaita ja koristekasveja.
- Koristekasveista yleisiä olivat ruusu- ja sireenipensaat, keisarinkruunu, ukonhattu, särjettysydän ja pioni.
- Pienkodin puutarhoja perustettiin
 - 10 vuoden aikana 1 576
 - 15 vuoden aikana 4 898
 - 20 vuoden aikana 6 800
- Vuonna 1911 aloitettiin joukkoneuvonta: neuvojat kokosivat marttoja kyläkunnittain yhteisiin tilaisuuksiin

”Silmää hiveleviä pieniä paratiiseja”

1930-luvulla puutarhakurssien rinnalla järjestettiin

- Kolmevuotisia puutarhanperustamiskilpailuja
- Kaksivuotisia pihanhoitokilpailuja
- Mäkin- ja kompostinhoitokilpailuja

Komposti, raakaravinto ja makki

Järjestön yhteiset teemavuodet aloitettiin syksyllä 1933.

- Puutarhanhoidon yleisaiheina olivat käymälä, komposti ja makkilannan hoito.

- Kompostikursseilla/luennoilla oli 5 800/15 000 osallistujaa
- Mallikäymälöitä 2, mallikomposteja 53
- Kilpailuun osallistui 23 840 marttaa
- Mallimakkia esiteltiin ennen talvisotaa 250 000 näyttelyvieraille

Puutarhaneuvonnan yleisteemat

1933 Komposti, raakaravinto ja makki

- Käymälä, komposti ja makkilannan hoito: Kasvinravinteiden talteenotto, humusaine, kodin ympäristön siisteys ja hygieenisuus.

1936 Vesivuosi

- Puutarhan vesitalous: Puutarhan paikka ja pohjavesi, ojitus ja kasteluveden saanti.

1937 Lämpövuosi

- Runsaasti lämpöä vaativien vihannesten viljely, hallantorjunta.

1938 Valovuosi

- Varhaisvihannekset, lasinalaiset viljelmät.

1939 Lepovuosi

- Puutarha kodin jatkeena

Hautausmaapäivät

- Vuodesta 1934 alkaen martat järjestivät vuosittain yhteistoiminnassa seurakuntien kanssa hautausmaapäiviä n. 150 paikkakunnalla.
 - Esitelmät ja havaintoesitykset hautakumpujen kunnostuksesta.
 - Hautausmaiden siivoustalkoot.
 - Oman paikkakunnan vanhojen hautausmaiden kunnostus, unohdettujen hautakumpujen hoito.
 - Hautausmaasuunnitelmia sekä luonnollisessa että pienoiskoossa lukuisissa näyttelyissä.
 - Marttaliitto julkaisi vuonna 1937 puutarhaopettaja Anni Kirjalaisen opaskirjan Omaisteni viimeinen leposija.

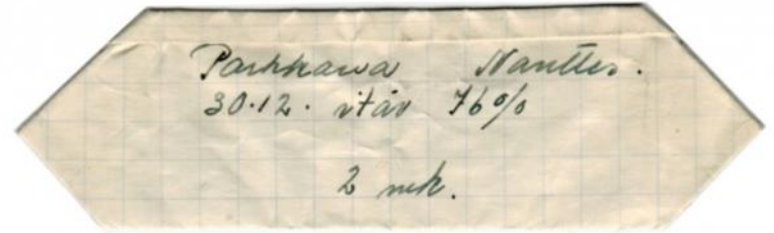
Sotavuosina tuotettiin ruokaa

Sotavuosina ja niitä seuranneina pulavuosina martat keskittyivät yhteiskunnan ja viranomaisten asettamiin vaativiin tehtäviin.

Marttayhdistykset ja -neuvojat

- hankkivat viljelyspalstoja siirtoväelle ja maattomille perheille,
- neuvoivat tehokkaaseen viljelysmaan käyttöön,
- toimittivat siemeniä ja taimia sekä
- ohjasivat palstojen hoitoa.

Vihannesviljelykamppailun iskulauseena oli *"puoli kiloa vihanneksia henkeä kohden päivässä"*.

Perunannostoa Jyväskylän kirkkopuistossa sota-aikana 1940-luvulla

Pois pula ja puute

1942 Pulantorjuntavuosi

- Palstojen hankinta, siementen ja taimien välitys sekä viljelijäperheiden neuvonta jatkuivat Suomen Huollon tuella. Palstoja oli 193 yhdistyksessä yli 27 000 (480 hehtaaria).
- Amerikansuomalaisilta saatiin siemenlähetys, josta riitti useammalle kymmenelle tuhannelle huoltoperheelle.
- Taimia kasvatettiin yhteisissä taimilavoissa, lannoitteita ja työkaluja hankittiin yhteisostoina. Ainakin 15 marttayhdistystä perusti omenapuu- ja marjapensastaimiston.
- Pakkastalvena paleltuneiden hedelmäpuiden ja marjapensaiden leikkausta ja hoitoa opastettiin puutarhan jälleenrakennuskursseilla.

1943 Omavaraisvuosi, 1944 Vaatetusvuosi

- Viljelyneuvonta jatkui. Puutarhasuunnitelmia tehtiin 534 kpl.

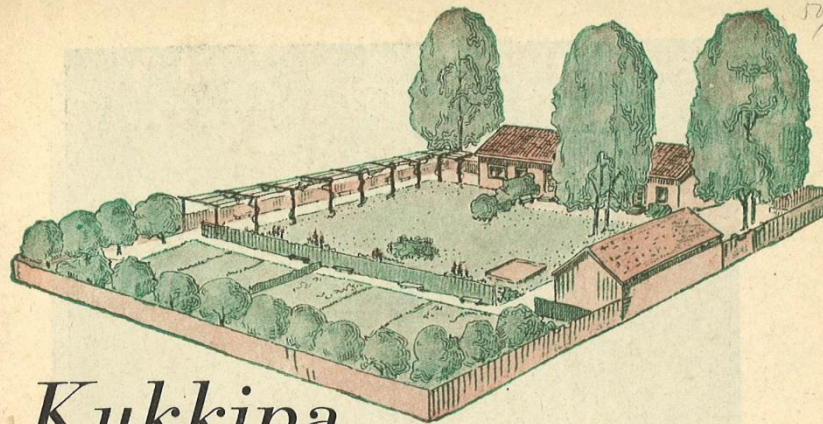
Jälleenrakennuskausi alkaa

1945 Jälleenrakennusvuosi

- Ruoantuotanto oli edelleen keskeisenä aiheena.
- Uusia hedelmä- ja marjatarhoja perustettiin, entisiä uusittiin ja vihannesviljelmiä laajennettiin.
- Uudiskoteihin tehtiin 350 puutarhasuunnitelmaa. Katri Luostarisen kirjoittama Kukkiva pihamaa tuki jälleenrakennusneuvontaa.

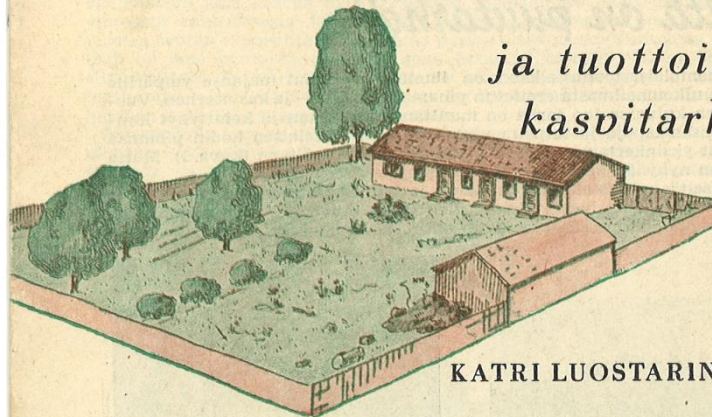
Kasvimaita perustettiin sinne, mistä maata vain löytyi, Martat saivat lahjoituksena paljon siemeniä eri lähteistä alueille, joissa oli kipein tarve päästä taas elämän alkuun.

Kukkiva pihamaa

*ja tuottoisa
kasvitarha*

KATRI LUOSTARINEN

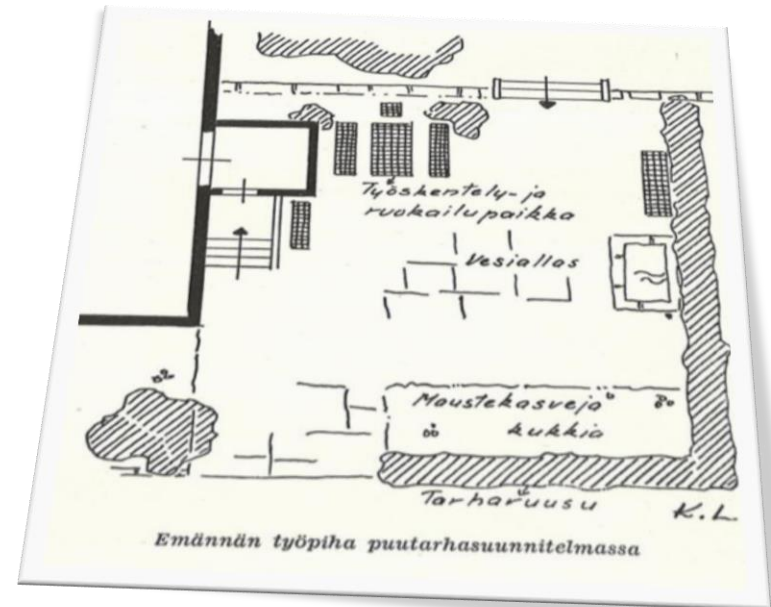

JULKAISIJA: MARTTALIITON, PIENVILJELIJÄIN KES-
KUSLIITON, PIENVILJELIJÄIN LIITON, SOS. DEM.
TYÖLÄISNAISLIITON JA FINLANDS SVENSKA
MARTHAFÖRBUNDIN KOTITALOUSKESKUS

”Puutarhasuunnitelma rinnan rakennussuunnitelman kanssa”

1946 Kotipuutarhavuosi

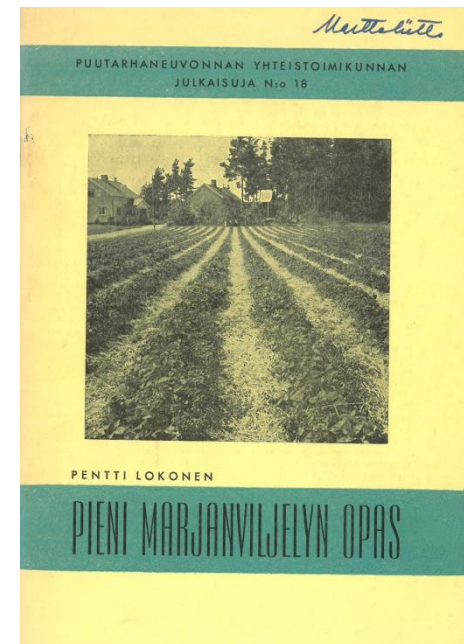
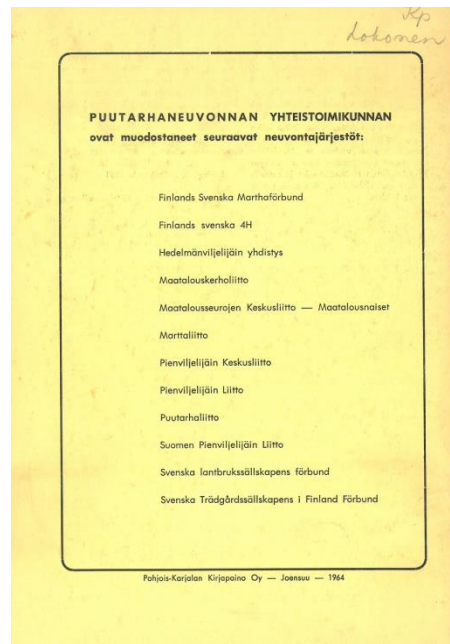
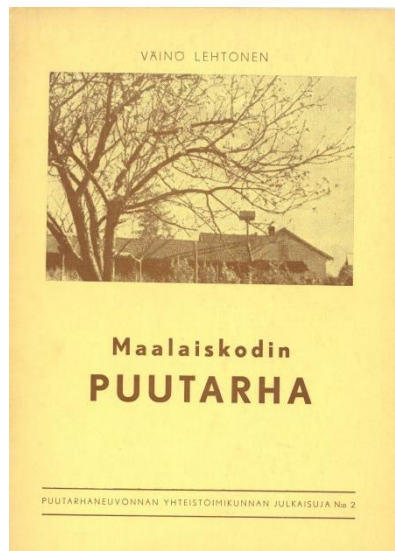
- Siirtoväen uusiin koteihin tehtiin 604 puutarhasuunnitelmaa ja vanhoja puutarhoja ajanmukaistettiin.
- Tavoitteena oli suunnitella kotipuutarhat tuottaviksi ja vähätöisiksi.
- Neuvonta- ja kilpailuaiheina olivat mm. puutarhan perustaminen, leikkaukset, komposti, lavat ja kasvinsuojelu.
- Esitelmiä pidettiin yli 1000 ja kursseja 330. Kahdeksan eri näyttelyryhmää kiersi 268 paikassa. Kilpailuihin osallistui 43 yhdistystä.

Yhteistyö tiivistyy

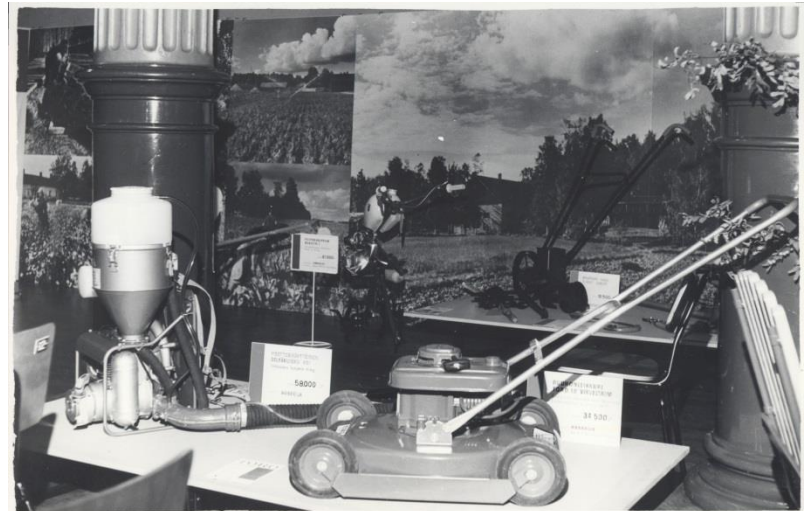
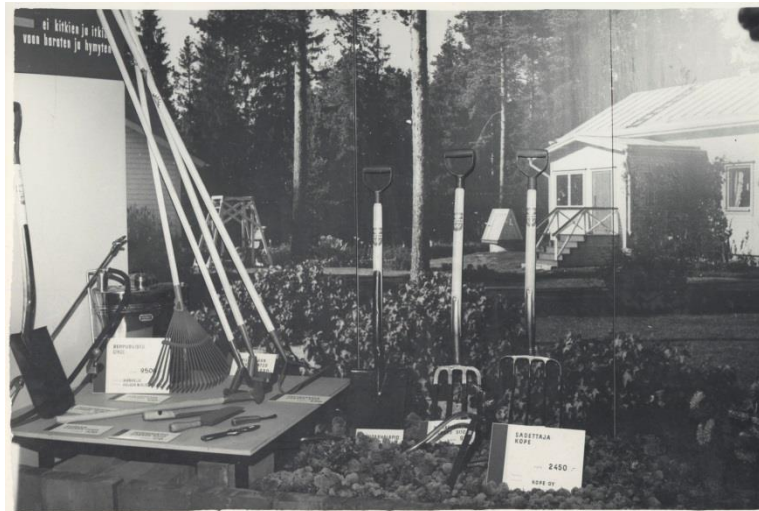
1950 ja 1960 luvulla puutarhaneuvonnan suhteellinen osuus neuvontatyössä väheni.

- Yhteistyötä muiden järjestöjen, mm. Puutarhaliiton, kanssa tiivistettiin järjestämällä yhteisiä neuvontapäiviä ja näyttelyjä.
- Puutarhaneuvonnan yhteistyötoimikunnan kautta saatiin avustusta puutarhaneuvontaan sekä neuvonta-aineistoa.

Terveyttä ja tehokkuutta

- Terveysvuonna 1953 neuvonnan aiheina oli vihannesten, marjojen ja hedelmien tehostettu viljely sekä sadon säilytys.
- Kainuuseen, Pohjois-Savoon ja Pohjois-Karjalaan perustettiin havaintopuutarhoja.
- Koneet valtasivat kotitaloudet 1960-luvun alussa. Puutarhaneuvonnassakin puhuttiin vihannesviljelyn koneellistamisesta.

Vihannesvuonna 1961 martat saivat tuoreinta tietoa vihannesten viljelystä, käytöstä ja säilönnästä. Pakastus oli uusi asia.

Lajivalikoimaa laajennettiin opastamalla kussakin maakunnassa menestyvien uusien ja vanhojen vihannesten viljelyä.

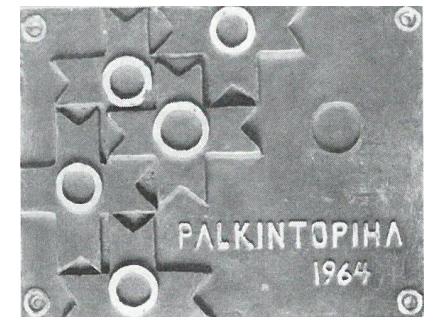

Kotipiha on kaunis kokonaisuus

Pihakilpailuilla oli tärkeä merkitys 1950- ja 1960-luvuilla. Piirit julistivat alueellisia kolmivuotisia kilpailuja, joiden aikana kilpailijat saivat henkilökohtaista neuvontaa.

Vuodesta 1964 alkaen ansioituneet kotipihat saivat talon seinään Puutarhaliiton ja Marttaliiton yhteisen palkintopihalaatan.

” Kaikki kotipihat ovat erilaisia, mutta yhteistä niille on kuitenkin asuttavuus. Isännän ja emännän työtilat, suojaiset olopaikat pihanurmikkoineen ja lasten leikkialueet kuuluvat viihtyisään kotipihaan” (Eeva Nurmi, Varsinais-Suomen puutarhakonsulentti)

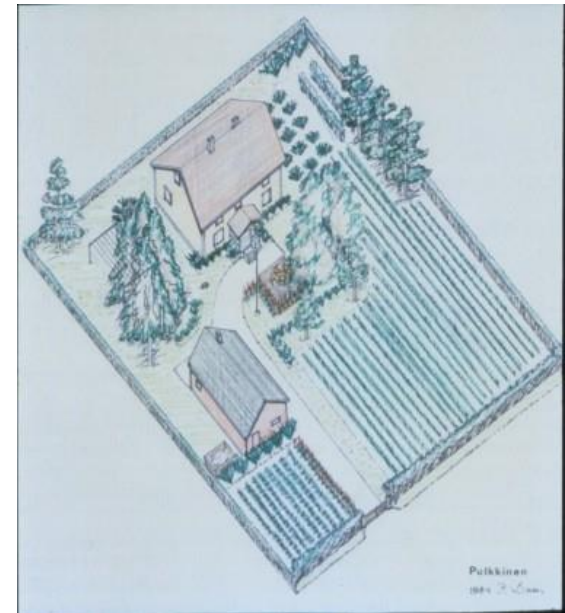
Pihakulttuurista maisemanhoitoon

1960-luvulta alkaen puutarhaneuvonta laajeni pihakulttuurin kehittämisestä maisemanhoitoon, ympäristön- ja luonnonsuojeluun.

Taitovuonna 1963 luentojen ja kurssien aiheina olivat Maisemanhoito ja luonnonsuojelu, Kodin lähiympäristö maiseman osana ja Yhteinen työ paikkakunnan maiseman hoitamiseksi.

Luonnonsuojeluvuonna 1970 osallistuttiin valtakunnallisiin ympäristötalkoisiin ”Siivoa, kunnosta, maalaa, istuta-tempauksella.

Työtä jatkettiin yhteistyössä Puutarhaliiton ja Värineuvoston kanssa 1980-luvulle asti Luonto ja värit-sopusointuun -kampanjana. Tuloksena 37 esimerkkikohdetta eri puolilla Suomea.

Ympäristö siistiksi talkoilla

- Kotiseutuvuonna 1964 ympäristön siivoustalkoot otettiin järjestön perusohjelmaan.
- Ympäristövuonna 1965 martat osallistuivat valtakunnallisiin siivoustalkoisiin.

Näyttävin tapahtuma oli
1987

yhteistyökumppaneiden
kanssa järjestetty Siisti
Suomi kampanja, johon
osallistui runsaat
135 000 ihmistä yli 330
kunnassa.

Puutarhamartat yhdistykseen

1980-82 Taito tavoitteeksi

Kotipuutarhan ja ympäristöhoidon neuvontaa tehostettiin.

Puutarhamarttojen koulutus aloitettiin 4 piiriliitossa v. 1981.

- Piirit järjestivät vuosittain 1-2 päiväisiä kursseja, joille yhdistykset lähettivät oman puutarhamarttansa. Ensin opittiin perusasiat, jatkossa perehdyttiin ajankohtaisiin aiheisiin.
- Puutarhamartat veivät tiedon oman yhdistyksensä martoille.

Myöhemmin myös ympäristöneuvontaa vietiin yhdistykseen ketjukoulutuksen avulla:
Puutarhamartoista tuli ympäristömarttoja.

Vuoden kasvit

Vuoden vihannes, marja, puu, perenna, kesäkukka, yrtti, sieni...

- Martat ovat vuosikymmenten ajan ottaneet neuvonnan teemaksi tiettyjä kasveja, joiden viljelyyn ja käyttöön perehdytään muita tarkemmin. Ympäristövuonna 80 istutettiin Visakoivuja

Vihreä kukkakaali 1989

Musta-aronia 1994

Pihlaja 1995

Tomaatti 2002

Marttojen omia nimikkokasveja

Marjaomenapuu (70 v 1969)

Pihasyreeni (100v 1999)

Marttaruusu (Emäntälehti 100v 2002)

Kenkäveron marttapuutarha 2002-2011

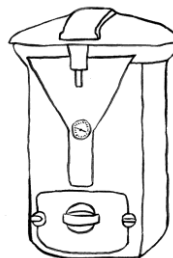
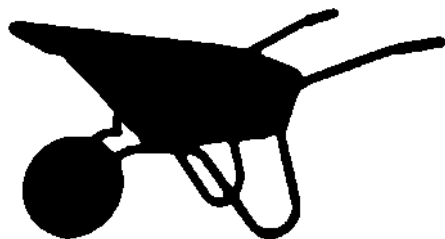
Hankkeesta potkua puutarhaneuvontaan

Vuonna 2008 aloitettiin kolmivuotinen puutarhahanke, jonka tavoitteena oli lisätä puutarhaharrastusta marttayhdistyksissä.

- Hankkeen aikana toteutettiin 269 koulutustapahtumaa.
- Puutarhamarttojen verkostoon kuuluu 293 puutarhamarttaa.

Hanketta rahoitti Eduard Polonin säätiö.

Yhteistyökumppaneina olivat Taimistoviljelijät ry, Kotipuutarhalehti, Viljavuuspalvelu Oy, S.G. Nieminen Oy, Biolan Oy, Kekkila Oy, Berner Oy, Neko Oy, Viherympäristöliitto ry ja MTT.

Puutarhamartat perehtyivät laajasti puutarhanhoitoon ja saivat valmiuksia myös neuvontaan.

Hidastamalla hyvinvointiin 2012

**VÄHÄNKÖ
HYVÄÄ!**

Pihassa

**Vieraslajit
hallintaan**

Kaupunkiviljely

Hidastaminen jatkuu 2013

Huonekasvit

Hyötykasvit

<http://www.martat.fi/piirit/uusimaa/puutarha/martat/>

Martoissa on arjen mahdollisuus 2014-2016

